

Fra Grundtvig-litteraturen

Georg Simon: Sucher, Prediger, Dichter. Nikolai F. Grundtvig. Erneuerer der dänischen Kirche. Evg. Verlagsanstalt. Berlin 1965. 151 sider.

Man bliver ikke så lidt overrasket, når man tager den nyeste tyske Grundtvig-bog i hånden. Omslagets farver er rødt og hvidt; og breder man den ud foran sig, aftegnes det nydeligste dannebrogflag! Her er åbenbart en forfatter, der ikke har taget anstød af Grundtvigs bundethed til det danske.

Forfatteren, Georg Simon, som er evangelisk-luthersk præst, har givet sin bog titlen »Sucher, Prediger, Dichter«, og har dertil føjet undertitlen »Nikolai F. (ikke noget S!) Grundtvig, Erneuerer der dänischen Kirche«. Allerede i titlen antydes den afgrænsning af arbejdet, som har været nødvendig. Grundtvig præsenteres nemlig her først som en mand, der søger, dvs. at der gøres rede for hans vej frem til afklaring. Og dernæst præsenteres han som teolog og salmedigter. Det er disse områder inden for Grundtvigs vidtspændende livsværk, Georg Simon har viet sin opmærksomhed. Den mere verdslige side af Grundtvig, f. eks. hans arbejde med verdenshistorien, hans profane digtning, hans filologiske arbejde og hans politiske virksomhed bliver kun lige nævnt. Hovedinteressen samler sig ganske klart om Grundtvig som teolog og kirke-mand. En undtagelse fra denne hovedregel er det ene kapitel, der omhandler Grundtvigs tanker om folkeoplysning. – Og nu undertitlen. Den antyder forfatterens videre sigte med sit arbejde. I forordet udvikles dette nærmere. Det hedder her, at bogen ikke alene tilsigter at gøre rede for Grundtvigs livsvej og hovedtanker, men også at levere et bidrag til fornyelsen af den tyske kirke. Dette punkt vil vi nedenfor vende tilbage til.

Når man læser en udenlandsk bog om et dansk emne, er det altid spændende at få fastslået, hvilke kilder og hvilken litteratur, den bygger på. Besvarelsen af det spørgsmål, som her rejser sig, har forfatteren ikke gjort let. En litteraturliste bag i bogen havde i så henseende været nyttig, men en sådan har Georg Simon af uransagelige grunde ment at kunne undvære. Visse antydninger gives dog i selve bogen. I forordet nævnes således Julius Kaftans lille bog fra 1876 »Grundtvig, der Prophet des Nordens«. Endvidere nævnes den tyske udgave af Edv. Lehmanns Grundtvig-bog fra 1932 samt prof. Søren Holms bog »Grundtvig und Kierkegaard, Parallelen und Kontraste« fra 1956. Desuden kendes Hal Kochs Grundtvig-bog, der i 1951 oversattes til tysk. Af kilder kendes f. eks. den tyske udgave af Grundtvigs dimisprædiken, der udkom i Nürnberg i 1811. Denne oversættelse omtales og citeres temmelig udførligt. Georg Simon må imidlertid også være i stand til at læse dansk. Tre steder i bogen fremtræder han selv som oversætter fra dansk til tysk. Men ikke blot det. Flere enkeltheder og citater synes at vise, at han f. eks. også har benyttet den to-bindes-udgave af Grundtvigs breve, som kom i 1924-26.

Men nu selve den præsentation af Grundtvig, som bogen giver, hvorledes

skal man bedømme den? Det indtryk, som fæstner sig, er, at værket er af noget ujævn kvalitet. Svagest forekommer den første, biografiske del, som under overskriften »De veje, Grundtvig gik«, skildrer hans liv fra fødsel til død. Anden del, som behandler »De veje, Grundtvig anviste«, er karakteriseret af større sikkerhed i emnebehandlingen. I den biografiske del er de fejlagtige oplysninger utallige såsom sand. Om man vurderer sådanne fejl som alvorlige eller ej, afhænger naturligvis af, hvilken betydning man tillægger historisk nøjagtighed i en populær fremstilling som denne. Endvidere må en rimelig vurdering i hvert tilfælde holde den mulighed åben, at adskillige af disse fejl *kan* skyldes en sætternisse. Nogle eksempler skal gives:

Overrasket bliver man allerede ved at læse i forordet, at Grundtvig overlevede Kierkegaard med næsten 50 år (»beinahe fünfzig Jahren«); dette må dog vist være en trykfejl for 15 (fünfzehn). – Constance Leths fødselsdag er skudt en uge forkert; men det må jo smigre damen i hendes grav, at hun derved er blevet en uge yngre. – Udgivelsen af prædikenen »Trænge vi til en Reformation som den i Luthers Dage?« er ansat to år for tidligt. – Grundtvigs ordination fandt sted den 29. maj 1811, ikke den 5. juni som skrevet står side 31. Længere fremme i bogen (s. 95) er ordinationsdatoen derimod korrekt anført. – Manuskriptet til Grundtvigs provokerende landemodetale »Om Polemik og Tolerance« (1814) blev ikke beslaglagt af politiet, men af biskoppen. – Grundtvig var ikke kun én gang i Tyskland, men to gange; begge gange var på gennemrejse henholdsvis under anden og fjerde Englandsrejse. – Grundtvig blev ikke løst fra censuren i 1838, men i 1837. – Det er heller ikke rigtigt, at den eneste gang, Grundtvig så bjerge, var under fjerde Englandsrejse i 1843. Otte år senere gæstede han Norge, hvor der som bekendt også er fjelde. – Alle sådanne småfejl skal man imidlertid ikke tage for tungt på.

Mere graverende forekommer en række forkerte oplysninger, der kun kan skyldes enten misforståelser eller utilstrækkeligt kendskab til emnet. At Grundtvigs moder stammede fra et jysk præstehjem er direkte forkert. Hendes fader var inspektør ved de kongelige godser i Ods Herred, Niels Christian Bang. – Grundtvig fik ikke udmærkelse til sin embedseksamen i 1803; der foreligger ganske enkelt en misforståelse af, hvad der skjuler sig bag det dunkle latinske ord *laudabilis*. Betydningfuldt nok omtales derimod karakteren *egregie*, udmærkelse, som Grundtvig faktisk opnåede for sin dimisprædiken i 1810, kun som »sehr gut«, meget godt. – Dernæst må det virke pinligt på enhver, når forfatteren side 29 henfører et vers fra digtet »Nyaars-Morgen« (1824) til digtsamlingen »Nytaarsnat« fra 1811. Men også her er sket det glædelige, at forfatteren har evnet at »skrive sig til klarhed« – for nu at bruge Thanings udtryk om Grundtvig – idet han på side 50 klart demonstrerer, at han ved, at der er tale om to forskellige digtsamlinger. – At Grundtvig, mens han opholdt sig i England i 1843, ikke tænkte videre over, at han på dette tidspunkt havde sølvbryllup, er heller ikke i overensstemmelse med virkeligheden. De breve, han sendte hjem til fru Lise, og som siden er blevet udgivet af pastor Jørgen Fabricius i Grundtvig-Studier, viser det stik modsatte. – Endelig skal den oplysning anholdes, at afskedsdigtet til datteren Meta blev skrevet i anledning af Grundtvigs afrejse til England. Anledningen var datterens forlovelse med cand. theol. P. O. Boisen i juli 1845.

Og man kunne blive ved. F. eks. kunne man fremdrage og drøfte en række oplysninger, som med lidt velvilje til nød kunne klassificeres som tvivlsomme. Vi må imidlertid her nøjes med at fæstne os ved de oplysninger, hvis fejlagtighed er hævet over enhver tvivl. Vi har hidtil kun behandlet bogens første, biografiske, del. Fra sidste del skal blot noteres den chokerende oplysning, at vor officielle salmebog stadig er Salmebog for Kirke og Hjem fra 1897. Fædrene til »Den danske Salmebog« (1953) har levet forgæves.

I den sidste del af bogen, hvor forfatteren vil aftegne »De veje, Grundtvig anviste«, har han som nævnt haft en heldigere hånd end i den biografiske del. Indførelsen i Grundtvigs tankeverden er i det store og hele pålidelig. Måske virker den her og der lovlig traditionel for ikke at sige forældet. Det er f. eks. et beklageligt minus, at Kaj Thanings markante synspunkter slet ikke er kommet inden for forfatterens horisont. Muligheden forelå. Thanings disputats udkom i 1963, altså to år før nærværende bog så dagens lys. Endvidere havde Thaning forsynet sit værk med et fyldigt resumé netop på tysk. Resultatet er, at Georg Simon overhovedet ikke har gjort sine læsere bekendt med det afgørende skred, der sker i Grundtvigs tankeverden i 1831-32. Som man vil vide, er det Thanings fortjeneste at have påvist, at en dybtgående nyorientering finder sted hos Grundtvig under udarbejdelsen af værket om »Nordens Mythologi« fra 1832.

Forfatterens holdning over for Grundtvigs tanker er sympatisk-kritisk. I indledningen til bogens anden hoveddel lægges op til en udførlig redegørelse også for Grundtvigs mindre rigtige ideer. Det hedder her, at om mange af de veje, han anviste, må vi i dag erkende, at de ikke er farbare. Og videre: at nogle af disse veje tydeligt har afsløret sig som vildspor (»Irrwege«). Det opgør med Grundtvig, der således lægges klart op til, fuser imidlertid underligt stille af. Det anføres f. eks., at Grundtvig undertiden gjordes til genstand for overdreven hyldest fra discipelkredsen. Og det er sikkert og vist. Et tilbundsående opgør måtte imidlertid have kørt dette løb til ende og have påvist, hvad det var i Grundtvigs tanker, der fik grundtvigianerne til at snuble på »glatisen«.

Også andre tilløb til opgør med Grundtvig bliver i realiteten kun – tilløb. Flere steder sammenlignes Grundtvigs tanker med Luthers. Her burde en luthersk teolog virkelig være gået til biddet og klart have gjort rede for de forskelle, der faktisk består mellem Grundtvig og Luther. Det siges f. eks. rigtigt, at Grundtvig opfattede gudsbilledligheden som værende menneskets evne til at høre Guds ord og til at svare derpå i bøn, bekendelse og lovsang. Selv om denne opfattelse nok er mere pessimistisk, end man almindeligvis antager, så er den dog trods alt mindre radikal end Luthers. Denne anså jo ikke blot gudsbilledligheden for at være udsløttet ved syndefaldet, men han kunne endog hævde, at den var erstattet af djævelens billede. – Også forskellen mellem Grundtvigs og Luthers syn på det forkyndte ord kunne have været uddybet. Men nok om det. Forfatterens hovedanslgende synes at være dette at understrege de mange overensstemmelser mellem de to kirkereformatorer. Og det er selvfølgelig al ære værd. Det er blot ikke tilstrækkeligt.

Det punkt, hvor kritikken bliver skarpest, er m. h. t. Grundtvigs historiefilosofi. Georg Simon kritiserer, at Grundtvig kun har betegnet hebræer, romere

og grækere samt angelsaksere og skandinavere som »hovedfolk«; Grundtvig synes at have glemt tyskerne og de øvrige europæiske folk samt de fremmede verdensdele, hvilket efter forfatterens mening er alt for ensidigt. Nu vil næppe nogen bestride, at Grundtvig kunne give udtryk for anskuelser som de anførte. Men det storslåede universalhistoriske syn, der ligger til grund f. eks. for »Christenhedens Syvstjerne«, tager i nogen grad brodden af denne kritik. – Også andre kritiske bemærkninger kunne fremdrages og drøftes. Men lad os standse her.

Har bogen da ikke også nye og positive ideer at bidrage med til forståelsen af Grundtvig? Såvidt det kan skønnes, jo. Lad mig blot anføre et enkelt punkt fra bogens første del. Det drejer sig om Grundtvigs berømte dimisprædiken fra 1810, »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?« Om denne prædiken hedder det bl. a.: »Grundtvigs prøveprædiken er et betegnende eksempel på den såkaldte *studentertodoksi*, i kraft af hvilken prædikanten både har taget munden lidt for fuld og er kommet mennesket Grundtvig et godt stykke i forkøbet«. Så vidt vides, er dette synspunkt helt nyt og vel værd at overveje rækkevidden af. – Fra bogens anden del kunne man f. eks. fremdrage følgende træffende udtalelse: »Ifølge Grundtvigs opfattelse har kristne to fædrelande. De hengiver sig helt og holdent til dem begge. *De er borgere i to verdener ikke på vandring mellem disse*«. Der er måske her ikke tale om nogen splinterny erkendelse, men snarere om en klar og koncis formulering af noget allerede kendt. Men også sådanne formuleringer befæster og uddyber vort kendskab til Grundtvig.

Tilbage står så at sige et par ord om forfatterens hovedanliggende. Det er tidligere blevet nævnt i forbigående, at forfatteren med sin bog også ønskede at bidrage til en fornyelse af tysk kirkeliv. Under læsningen får man lidt efter lidt en fornemmelse af, hvor han vil hen. Gang på gang nævnes ordet *glæde* i forbindelse med en karakteristik af Grundtvigs forkyndelse. På bogens allersidste sider bekræftes éns formodninger. Det hedder her, at forfatteren i bogen har tilstræbt at skildre Grundtvig som forkynder af en glad kristendom (»Künder eines freudigen Christentums«). Det hedder videre, at Grundtvig ikke kan gøres ansvarlig for, at hans disciple overtog hans dyrekøbte frimodighed og undertiden gjorde den til en temmelig problemløs livsstil, hvor man savnede en tilbundsgående forståelse af syndens og dødens magt over menneskelivet. Grundtvigs lyse og glade kristendom ses tværtimod først i sit rette perspektiv, når den forstås på lidelsens og skyldens dystre baggrund. Det afgørende for ham var, at livets sejr over døden *er* vundet; Jesus Kristus *er* opstanden og opfaren til himmels. Salig det folk, hedder det til slut, som er i stand til at tilegne sig den jublende glæde i det urkristne budskab. Når man ved, at bogen er udkommet i Østtyskland, hvor kirkens kår ofte kan være trange og glædesløse nok, kan man ikke undgå at blive betaget af denne udgang på bogen.

Det er ad disse veje, forfatteren mener, at den tyske kirke hos Grundtvig må kunne hente inspiration til en fornyelse. I hvilket omfang hans arbejde i denne henseende vil lykkes, kan kun tiden vise.

K. E. Bugge.